

מלאכת סופר

עלון לענייני הסת"ם

יו"ל ע"י מכון "מלאכת סופר" | 052-7657370

דבר העורך:

אבל כבד עטף את העולם כולו בהשמע הבשורה הקשה על הסתלקותו של אחד ממקימי עולם הסת"ם על תילו בדורנו, הרב מרדכי פרידלנדר זצ"ל. ופעם הגיעני כתב עת מלפני כשלושים שנה שיצא ע"י משמרת סת"ם ושם כתבו ודנו בפירצה הנוראה שהיה בזמנם בתחום הסת"ם ובהקמת שיעורים ומבצעים כלל ארציים למודעות להלכות סת"ם, ושם מובא סידרות שיעורים שנעשו ע"י כמה רבנים וביניהם הרב זצ"ל שהעמיד תלמידים הרבה וחזק חומת הדת בענין זה בפרט על תילה. ממצדיקי הרבים "לעולם ועד", אף שנסתלק מעמנו פירותיו ממשכיכים לצמוח, והתחום הזה מתעורר למודעות מיום ליום. אשרינו שזכינו לכך. ובעזה"ית במדור "אותיות מחכימות" מובאים דברי הספד מהרב מיכאל חימי שליט"א אשר זכה ליצוק מים על ידיו רבות בשנים.

לפני זמן מה הגיע אלי אדם עם תפילין של אדם רגיל וביקש שאשנה לו אותם "במהירות" לתפילין של איטר. ושאלתי אותו מה כ"כ לחוץ, סיפר לי שאלו תפילין של אביו שלא כ"כ קרוב לתו"מ, והיה מניח אותם בצורה כזו (כך שהקשר לא לצד הלב) וכשראה אותו איזה ת"ח אמר לו שצורת ההנחה הזו "פסולה", ואותו אדם אמר לעצמו אם כך את עושה לי למה להניחם, והפסיק להניח את התפילין עד שאסדר לו אותם. סיפור זה מרטיט את הלב ומזכיר את דברי חז"ל שאמרו: "חכמים הזהרו בדבריכם", מב' טעמים א': מי אמר לך שתפילין בצורה הזו היא "פסולה". ב': עכ"פ מדובר באדם שלא קרוב כ"כ לפחות תסביר לו מה לעשות ואיך להניחם בצורה הראויה שהרי יש פתרון לזה. (ראה מש"כ במדור טוב לדעת בזה). שהרי עכשיו אותו אדם כלל לא הניח, וידוע המאמר "טוב העדר טוב, (הנחה לא מהודרת) ממציאות רע" (שלא הניחם כלל).

וה' יצילנו משגיאות, חיים סיבוני.

טוב לדעת:

'ימין שמאל ימין'

שאלה: איטר יד שדרכו להניח תפילין בימין כיצד ינהג במקום שיש רק תפילין של יד שמאל?

תשובה: בגמ' (מנחות לה:) איתא אמר רב יהודה קשר של תפילין צריך שיהא למעלה כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה וצריך שיהא כלפי פנים כדי שיהו ישראל לפנים ולא לאחור. ע"כ. ופי' רש"י כלפי פנים, ממול עורף ולא בצדי הראש, ל"א כלפי פנים שיהא הקשר מבפנים והנוי של דל"ת מבחוץ כדאמרן ונוייהן לבר. וברא"ש (ה"ק תפילין אות י"ב) הביא פרש"י וכתב עליו ופי' קמא עיקר ואח"כ כתב וז"ל ורב עמרם ז"ל כתב קשר של תפילין צריך שיהא למעלה, בתפילין של יד קאי דכתיב ושמתם שיהא שימה כנגד הלב, מאי עביד ליה מניחו בגובה שכורועו כדתניא רבי מנשיא על ידכה זו קיבורת וקושר למטה מן התפילין וכו' ע"ש. וכדבריו פי' בנימו"י על הרי"ף והו"ד בב"י (סי' כ"ז) וכתב עליו הב"י "ושאר מפרשים פירשו דבשל ראש מיירי" ע"כ, דהיינו כדברי רש"י בהבנת הסוגיא. ומהר"י אבוהב (סי' זה) כתב שהטור לא פי' היכן יהיה קשר של יד, ונראה שפי' הגמ' שהקשר יהיה לפנים כפי' רש"י שזהו דווקא בתפילין של ראש, ואח"כ הביא מח' בין רב האי גאון שמצריך שהקשר יהיה מלפנים וכמש"כ הנימו"י וכדעת רב עמרם, לבעל המאור שאומר שהקשר יהיה לצד שמאל והתפילין יהיו סמוכות ללב, וסיים בעה"ט שכיון שיש בזה מח', במנהגא תליא מילתא, והובאו הדברים ביתה יוסף, והוסיף הב"י בשם מהריב"ח שראה עושים ב' מנהגים אלו, ומהר"י די ליאון הורה לקיים דברי רב האי גאון ולעשות הקשר כלפי פנים, עכ"ל. וא"כ הרוואה יראה שהטור לא גילה לנו דעתו איה מקום כבודו אע"ג שאביו הרא"ש הביא גם דברי רש"י וגם דברי רב עמרם, וכנראה כיון שיש מנהגים שונים בזה ולשניהם יש סמך, (ראה בתפארת אריה סי' כ"ז פי"א ס"ג שהביא מקור לדברי בעל המאור) כל אחד יאחוז במנהג אבותיו. וכן הרמב"ם כתב שבשל ראש יעשה כלפי פנים אבל בשל יד לא גילה דעתו, וזה משום שלמד הסוגיא כפרש"י וכמש"כ הב"י בהמשך בענין קשר של ראש, וכן בסה"ת (רי"ב) הביא רק פי' רש"י בסוגיא זו.

ועתה הבוא נבוא לדברי השו"ע וז"ל (כ"ז ב') "המנהג הנכון" שיהא היו"ד של קשר תפלה של יד לצד הלב והתפילה עליו לצד חוץ עכ"ל. א"כ רואים אנו בלשונו הקדוש שנזהר מאוד מלפסוק ההלכה בסתם משנה שכך צריך להיות, כיון שמרש"י הרמב"ם הטור וסה"ת מבואר שאין גילוי וקפידא בהכי, ומבעל המאור מפורש לעשות איפכא, לכן רק "המנהג הנכון" לילך אחר דברי הגאונים ולא שזה מעיקר הדין, שמי שעושה הקשר כלפי חוץ דינו כקרקפתא דלא מנח תפילין. וכ"כ בביה"ל (ד"ה המנהג הנכון) בשם החי אדם דבדיעבד שאין לו תפילין אחרים יניחם כך. **ואמנם** כ"ז לדינא כשכבר הניח כך, אבל בכה"ג שאדם שמאלי יש לו רק תפילין של ימני הנכון הוא שיניח התפילין הפוך דהיינו שיניח את המעברתא שבו עוברת הרצועה כלפי מטה ובית התפילין למעלה ונמצא שהקשר של יו"ד עומד כלפי ליבו, (וראה בתפארת אריה פ"ז ה"ז שביאר משמ"כ קשר של תפילין יהיה למעלה היינו והבית למטה, אבל מהגאונים והראשונים לא משמע הכי) וכמש"כ בכף החיים (ס"ק י"א) בשם האחרונים וכ"ה בביה"ל (ד"ה המנהג הנכון) ופשוט.

דברי זיכרון על מו"ר הגאון הרב מרדכי פרידלנדר זצ"ל

מאתי קטן שבתלמידיו מיכאל חימי

אבל כבוד עטף אותנו בהיודע השמועה בדבר פטירתו של מורנו ורבנו הרב הגאון ר' מרדכי פרידלנדר זצ"ל – רב קהילת שומרי החומות ברכס שועפט. מחשובי הרמ"ם בישיבת באר שמואל ניו יורק, נשיא ארגון החסד בלב אחד, מו"ץ ובוחן משמרת הסת"ם והעדה החרדית. והוא בן ס"ה שנים בפטירתו עש"ק ח' טבת תשע"ז.

הרב זצ"ל זכה להעמיד תלמידים הרבה מתוך הכוונה ישירה ואמיתית. ותמך בהם בצורה שהרגישו שיש להם גב חזק שעומד מאחריהם, היה מעודד, ומשתתף בשמחות תלמידיו. זכיתי לשבת ולשמש בקדש יותר משלוש שנים עד קבלת ההסמכה, וגם שנים רבות אח"כ בשאלות והתייעצויות רבות, מעולם לא דרש תמורה רק נתן את כולו ללמד אותנו לחשוב ישר, להיות בקיאים בהלכה בפרטי פרטים, ובעיקר להעריך את האחריות הגדולה שבפסיקת ההלכה מתוך יראת שמים טהורה.

היה מגיע לכל כנס שהזומן - אילו רק היה רואה בו איזה חיזוק ליר"ש ובפרט לכשרות הסת"ם, וכך היה אומר תמיד "חבר אני לכל אשר ייראוך" לא משנה איזה עדה, איזה גיל, או צורת הכיפה, העיקר יש בזה חיזוק, -הוא שייך לזה! כמה פעמים הזמנתי אותו לכנס סופרים בביתר אמרתי לו הרב, כמה צריך לשלם? אמר לי כשהוא ממחר עם חצי רגל כבר באוטו כשהוא מחייך "מה אתם בחינם אף אני בחינם".

הרב זצ"ל כיבד את כל השיטות בפסיקה ואת כל הרבנים גם אם לא חשב כמותם. על מידת האמת והיושר שבו ראינו שגם שהיה צמוד מאד להוראת רבותיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"י פישר זצ"ל, אבל בפסקים מסויימים שהיו לדעתו חומרא יתירה (לדוגמא אות י' עם תג עליון בגובה קולמוס שהגר"י פישר פסק דהוי ל") אמר לי "אני לא שופר". כלומר לא היה פוסק סתם להחמיר אם היה ברור לו שאין זו הוראה שהתפשטה למעשה. היה אומר לי "אמנם אם יבא אלי נבחן ספרדי ויגיד לי שלא צריך קוצו של יוד של ר"ת אזי הוא לא עובר את הבחינה של משמרת סת"ם, כי הוא אמור להבחן על המשנ"ב, -אבל הלכה למעשה היה מכשיר בכתב ספרדי אם היה חסר הקוץ" כי הרב עובדיה מכשיר..."

הזהירות והאחריות שלו היו לשם דבר, לפעמים היה פוסק שזה פסול (נ' עם הגירה קצת כמו ג) אבל היה מסייג ואומר זה הפסק הוא "מיראת ההוראה" כלומר שיש מקום להקל אבל לא הוא שיקל בזה. זכרתי פעם שביקשתי שיעמוד בנשיאות הכשר במפעל תפילין מסוים הרב זצ"ל התעניין והדריך לפרטי פרטים, אבל לא היה מוכן לעמוד בנשיאות הכשר, ואמר לי "תראה, יש לולב בהכשר בד"ץ א,א,א, אבל הוא פ, פ, פ, -אפשר שבדרך מהמפעל עד החנות יכולים לקרות דברים, אני לא יכול להיות אחראי אם אני לא עומד כל הזמן אפי' עד המכירה עצמה". לא היה חותם על כל קול קורא או פסק שאינו בקיא בו על בוריו וכש"כ חרם על מישוהו. לפעמים היה נכנס שואל לבית ההוראה עם מזוזה הרב ענה לו מה שענה, השואל יצא, פתאום הרב נזכר באיזה פרט היה יוצא קורא לו שוב, אומר לו, נראה את זה עוד פעם מעיין ואומר לו סליחה טעיתי, הדין אחרת. ראינו כמה פעמים אותה שאלה דומה פעם פסק פסול ופעם כשר, זו לא שאלה שמוזכרת בפוסקים אלא שאלה של שיקול הדעת... כשתהנהגו, השיב: שאצל מר"ן הגרי"ש אלישיב זצ"ל גם היה כך, הוא לא התרגש הוא פשוט אמר "היום אני חושב כך". דהיינו שזה הצורה של הפסק של שיקול הדעת, להיות אמיתי ומחובר לעצמך, להבנה שלך ברגע הפסיקה לא סתם דיקלום. היה מתפעל כל פעם מחדש על שאלות מוזרות בצורת האותיות היה אומר "מים שאין להם סוף".

החכמת חיים והפקחות שהייתה לו הייתה לשם דבר, לא אוכל לפרט הכל ויש גם דברים שהבנו למפרע רק אחר כמה שנים. היה יודע להלך בין הטיפות -בין השיטות, בין התכנים או סוחרים רמאים שלא היו חסרים בתחום הסת"ם והכל בזהירות שלא לפגוע באף אחד. זכרתי על איזה מו"ץ שהרעיש הרבה ויצא בעזות מצח נגד עיבוד בקלף מעובד בעפצים, ולא ידעתי איך להגיב הרי זה הידור גדול ורבנים גדולים תמכו בזה, בצר לי התקשרתי לרב זצ"ל והוא עודד אותי, ואף הוסיף שהוא מכיר את אותו מו"ץ, אמר לי אתה אל תגיב והכל יסתדר, ובאמת כך היה.

התורה שלו הייתה תורת חסד, פעם אחת הגיע סופר ונפשו בשאלתו היה לו איזה הרהור באמצע כתיבת השם ומייד תפס את עצמו וחזר לכוון לשם קדושת השם, הרב זצ"ל חיך ועודד אותו אמר לו כזה תפילין של יראת שמים אני רוצה לקנות. היו הרבה סופרים עם מה שקוראים "נערווין" -עצבים חלוישים ומלאים חששות וספיקות כרימון, הרב שהיה מכיר אותם היה לוקח בחשבון את החשש המוגזם והיה מורה להם להיתר, ובמענה לעיניים התוהות היה אומר בסבר פנים ובתקיפות, "עלי ועל צווארי". כך לא נגרם להם הפסד כספי קבוע והיו יכולים להביא טרף לביתם.

להלן חלק מפסקי תשובות שביררתי עם הרב זצ"ל.

* יש להכשיר כתיבה בברזל או פלסטיק. * אפשר להקל לכתחילה בשלכ"ס בחצי אות כהפמ"ג. * אפשר להשתמש במי קלף. (בנזון לבן עם מעט דבק גומי). * אות ר' עם ריבוע שנראית ר', אינה ד' אלא ר'- ואם יש ספק ש"ת. * יש הידור להשתמש בקלף מעובד בעפצים. * יש להחמיר שלא לשמוע שירים בפרט בכתבת השמות. * בכתב אשכנזי אין לתייג לכתחילה ברפידוגרף, ובכתב ספרדי יכול לתייג לכתחילה. * מותר לספרדי לקלוף שם לאשכנזי, ואם צריך לכתוב שם תיבת חול יתן לספרדי לכתוב. * דיו בהיר אם הוא אפור נוטה ללבן פסול, ואם הוא נוטה לשחור כשר. * כששואלים תינוק על אות המסופקת כגון נו"ן שהיא ספק כ', יש לכסות את התגים ובדיעבד אם לא כיסה כשר. * סופר הרגיל לקדש כל שם בנפרד (כדי להוסיף קדושה בפרטות לכל שם), וכתב ב' שמות רצופים ושכח לקדש את השם השני (בדיבור), אף שפירט בראשון השם הגדול הויה וכו' והשני היה אלוקות, כשר מאחר שמה שפירט "הויה", זה לא סותר שהשם השני לא קדוש, אלא רק רצה להוסיף קדושה. (ולכן פירט בו הויה"א אבל לא בא לגרוע מקדושת כל שאר השמות) * הגדר לעניין הסח הדעת הפוסל בקדושת השם הוא, שאם היה נכנס חברו והיה משיב לו שלום, א"כ הרי שאפ' בתת הכרתו אינו מונח בהשם, והו"ל הסח הדעת גמור וצריך לחזור ולקדש. ואם לא חזר וקידש, פסול. * בבתיים של תפילין אפשר לתקן סדקים ופגומות לאורך הקיר שבין קרן לקרן לכתחילה באבקת עור המעורבת בדבק. כיוון שעיקר היכר הריבוע הוא ע"י הזוויות קיים בלאו הכי.

כשעמדנו מול הרב זצ"ל הרגשנו יראה ופחד אבל היא הייתה מהולה באהבה, הוא דיבר אלינו כחברים כך היה כותב לנו במכתבי המלצה או הסכמה "ידידי הרב"... זה דמות מופת שקטונתי מלתארה רק כתבתי כמה מילים ופסקים לזכרו מנקודת המבט המצומצמת שלי ועל זכות הגדולה שהייתה לי להכיר ולהיות במחיצתו של אדם גדול.

ת.נ.צ.ב.ה.

קורס כתיבת סת"ם

עומד להפתח בירושלים (שכונת מקור ברוך) קורס כתיבת סת"ם בימי רביעי בשעות הערב. הקורס כולל את לימוד הלכות הסת"ם, ולימוד מלאכת הכתיבה בצורה הטובה ביותר.

נסיון רב! מספר מקומות מיצומים!
לפרטים והרשמה בפלא' 050-4193061

**וראיתם אותנו: בעיות
בסת"ם שהגיעו אלינו לבדיקה.**

כך לבבן ובכך נפשן ובכך
ה אשר אנכי מצויר היום על ל
בם בשברתך בביתך ובכ

במילה **אנכי**
שהיו"ד נוגעת
לכ"ף תינוק קראה
מ"ם ופסולה.

האדמה לא תתן את יבולך
ל העבה אשר יהיה לתן לכב
ל לבבכם ועל צפונם וקשרת
לזפת ביץ עליכם ודמדרת

במילה **נפשכם**
הכ"ף צרה ותינוק
קראה נו"ן ופסולה.

אשר אנכי
יכם ולעבדו
יכם בערנו
ך וזרתינו

במילה **ולעבדו**
הדל"ת צרה מאוד
ותינוק קראה זי"ן
ופסולה.

ZAMIR COHEN
Rosh Yeshivah Of "Heichal Meir"
Rabbi of the Etrog neighborhood
Author Responsa "Nezer Cohen" book
Hatam Sofer St. 5 Betar Eilat

זמיר כהן
ראש ישיבת "היכל מאיר"
רב שכונת אתרוג ביתר עלית
מח"ס שרית זור כהן ועוד
רח' חתם סופר 5 ביתר עלית

בס"ד, ט' חשוון תשע"ו

המלצה

הנני בזה להמליץ עבור האבדך החשוב המעוטר בכתר שם טוב
הרב **חיים סיבוגי שליט"א**, אשר הוא תלמיד חכם חשוב וירא
שמים הבקי בהלכות סת"ם. עיינתי במאמרו ההלכה שכתב
בעניינים נכבדים אלה, וניכר היקף בקיאותו ועומק עיונו,
והכתבים שכותב נעשים כהלכה בהידור.

והנני לברכו שיזכה לזכות את הרבים מתוך שפע רב ברוחניות
ובגשמיות, ולא תצא תקלה מתחת ידו.

מבחר מגילות אסתר!

{כתיבה ספרדית}

ניתן לפנות למכון.

מפעילות המכון:

הפצת חומר תורני
בענייני הסת"ם.

הכשרת סופרים.

מכירת ספרי תורה
תפלין ומזוזות
ברמות גבוהות.

רחוב הר"ן 6 כיכר העיר (בחניה, מעל יש חסד) ביתר עלית.

שעות פעילות: בימים א' - ג' - ה' 18:00-20:00 בימים ב' - ד' בתיאום.

פלא' 052-7657370